

Hrad a zámek Becov, foto: L. Zoubek

Za památkami hrdelního práva v Karlovarském kraji - 1. část

Text a foto: Mgr. Tomáš Wizovský, Ladislav Zoubek

Nemovité památky hrdelního soudnictví a výkonu práva patří k vzácným a leckdy opomíjeným pozůstatkům minulosti, ačkoliv tyto stavby byly spjaty se životem i smrtí tehdejších obyvatel a tvořily kdysi početně zastoupený prvek krajiny a kulisu měst. Hrdelní soudnictví a rituál výkonu práva včetně hrdelních trestů byly všední součástí regulace života společnosti.

Stručný úvod do problematiky

Hrdelní právo označovalo v minulosti pravomoc soudit závažné delikty a vynášet za ně hrdelní trest, tedy trest smrti. Hrdelní právo bylo jednou z městských výsad, kterou získávala města královská i poddanská, tedy patřící i jiné vrchnosti než panovníkovi. Útrpné právo (tortura) je označení pro mučení v rámci právně vymezeného schématu během vyšetřování a výslechu. Tortura byla ve středověku a raném

novověku považována za legitimní způsob, jak dosáhnout přiznání obviněného. Postupem doby bylo v rámci tortury rozlišováno několik stupňů, které měly být uplatňovány na vyslychaném postupně, od nejmírnějších po nejtěžší. Jako legitimní prostředek získání přiznání přestala být tortura používána až ke konci 18. století.

Skoro 400 hrdelních soudů

Struktura hrdelních soudů, tj. soudů s pravomocí vynášet rozsudky

smrti, se formovala zejména od vrcholného středověku, rozvoje pak dosáhla v období 16.–18. století, kdy v Českých zemích působilo 387 hrdelních soudů v královských i poddanských městech a městečkách. Chebsko (včetně Loketska) patřilo s Moravou a Slezskem k oblastem, které nejvíce a nejdéle odolávaly snaze o centralizaci soudnictví, nastolenou po roce 1548. První městské soudy na Loketsku začaly změnu respektovat až před koncem 16. stol., kdy se

Formy hrdelních trestů na vyobrazení z počátku 16. století

tak částečně vymanily z chebského vlivu. Prvním městským soudem v loketské oblasti žateckého kraje, který akceptoval od roku 1548 novou povinnost odvolávat se k apelačnímu soudu do Prahy namísto do Chebu, byl v roce 1587 soud ve Žluticích. Za neochotným přijetím změny nestály ani tak

právní odlišnosti odvolacích soudů, jako spíše lpění na starých privilegích a zvyklostech, odpor k centralizaci a ze strany Chebu snaha o zachování pozice a prestiže. Teprve až v 18. století se z Loketska u pražského apelačního soudu začalo objevovat větší množství kauz. Šlo i o případy

z Bečova, Horního Slavkova, Lokte a Žlutic, často byly tyto případy kriminálního charakteru, včetně případů státem řízené proticikánské perzekuce.

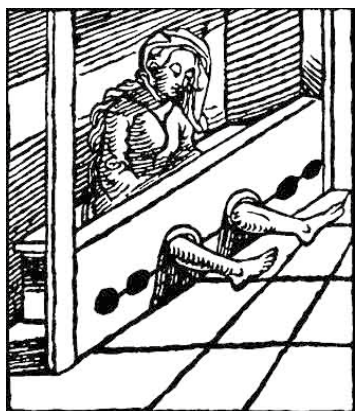
V té době na Loketsku fungovalo 34 hrdelních soudů. Počet hrdelních soudů byl výrazně snížen v průběhu reformy soudnictví zejména za Marie Terezie v 60. letech 18. století. Zánik většiny hrdelních soudů s sebou přinesl i konec k nim náležejících popravišť.

Šibeniční čas v Bečově

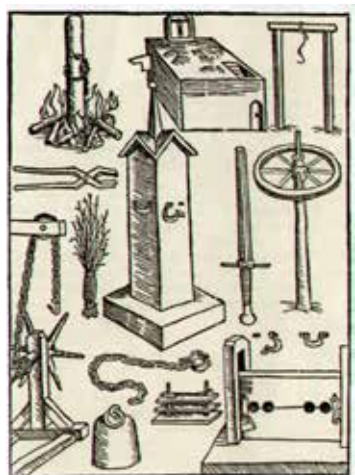
Hrdelní právo (tedy právo městského soudu vynášet tresty smrti) získal Bečov roku 1399 v rámci městských výsad, které mu toho roku udělili Rýzmburkové. Pravomoc hrdelního soudu se nevztahovala pouze na obyvatele města, ale i na vesnice celého bečovského panství. Soud

Kruhová šibenice a kola na rytině ze 17. století

Mučící nástroj kláda

Nástroje hrdelního práva

tvořil v počátku rychtář a dva až tři členové městské rady. V následujícím období role rychtáře klesala ve prospěch městské rady a purkmistra. V roce 1482 získal Bečov od Vladislava Jagellonského na žádost majitele panství Jindřicha III. z Plavna další práva. Bečov také získal loketské městské právo, které vycházelo z chebského a to zase z norimberského práva.

Každý čtvrtek...

Městská rada se scházela k pojednání svých záležitostí, tedy i k soudním jednáním, ve čtvrtek v zasedací místnosti radnice. Zasedání se zúčastnil i rychtář, kte-

Mučící nástroj žebřík

rému jako městskému úředníku zůstala na starost bezpečnost ve městě, stíhání delikventů a řešení menších sporů. Rychtář podléhal biřic, zaměstnanec města, mezi jehož povinnosti patřilo hlídání vězení, braní provinilců do vazby a jejich propouštění, pomoc rychtáři a další úkoly spojené především s dodržováním pořádku ve městě. Stejně jako kat i on se musel zdržovat v tzv. poctivé společnosti. V noci byl dozor nad bezpečností ve městě záležitostí ponocného. V radničním sklepení se obvykle nacházelo i vězení, je tedy možné, že tomu tak bylo i v případě Bečova. Zmínka z roku 1738 však naznačuje, že v té době bylo v Bečově vězení pro poddané umístěno v obytném úředním domku někde v prostoru hradeb.

Kat jezdil z Jáchymova

Právo útrpné a výkon trestů zajišťoval v Bečově v období 17.–18. století pravděpodobně kat z Jáchymova, jenž působil i v širším okolí (Horní Slavkov, Nejdek). Roku 1771 byl v Bečově postaven nový pranýř s košem, do kterého byla odsouzená osoba zavřena a na pranýři zavěšena. Konkrétní tresty u bečovského soudu jsou známy pouze výjimečně.

Redukce hrdelních soudů

V roce 1765 bylo v rámci reformy zrušeno v loketské části tehdejšího žateckého kraje 32 hrdelních soudů včetně bečovského, zůstaly pouze hrdelní soud I. třídy v Lokti a ve Žluticích. Soud v Bečově byl tímto krokem zařazen mezi soudy III. třídy (soud v Horním Slavkově

do II. třídy, soud v Mnichově do IV. třídy). Rozčlenění do I. až IV. třídy odpovídalo velikosti a zámožnosti soudů a odvíjel se od toho jejich příspěvek do tzv. kriminálního fondu, používaného na výdaje soudů a platy soudních osob. Současně byly soudům II. až IV. třídy odejmuty hrdelní pravomoci a v hrdelních záležitostech se mohly nadále účastnit pouze podílem na vyšetřování a udržováním funkčního vězení. V roce 1783 pak proběhla další redukce hrdelních soudů, kdy byla v tomto regionu odejmuta hrdelní pravomoc soudu ve Žluticích, a zůstal tak pouze hrdelní soud v Lokti.

Bečovská šibenice

O šibenici patřící k městu je dosud z písemných pramenů známo jen minimum údajů. Značná část pramenů zanikla pravděpodobně za požárů města v minulosti (katastrofální byly zejména požáry v letech 1621 a 1760), a tak dnes o bečovské šibenici neznáme až na jednu výjimku žádné konkrétní historické údaje. Relikty z kamene zděné šibenice u Bečova, společně se šibenicí u Horního Slavkova jsou jedním z několika

NS šibeniční vrch Becov Katovna, foto: L. Zoubek

zachovalých hmotných pramenů tohoto druhu na území České republiky. Šibenice v Bečově vznikla zřejmě v jednoduché dřevěné podobě brzy po získání hrdelního práva, tedy na počátku 15. století. Když byla v roce 1709 prováděna v Českém království revize hrdelního soudnictví, stála v Bečově ještě stále dřevěná šibenice tvořená třemi sloupy. Zároveň v této době disponovalo město i dalším popravištěm, určeným pro popravy mečem, tedy stínadly, označenými jako Richtstatt, variantou tehdejšího německého termínu pro tento druh popraviště. Kde však stínadla stávala a jak vypadala, známo

není. Pro stavbu bečovské šibenice byl vybrán výrazný skalnatý kopec při cestě z Bečova směrem na Teplou.

Naučná stezka k šibenici

Od roku 2003 vede na Šibeniční vrch se šibenicí naučná stezka, o rok dříve byly zbytky šibenice archeologicky prozkoumány. Šlo o dosud ojedinělý výzkum tohoto typu památek u nás a o jeden z nevelkého počtu podobných v Evropě. Při výzkumu bylo nalezeno i několik kostí zde popravených odsouzců. Více se o naučné stezce dočtete v příštím TURISTOVI.

Smírčí kříž u Povodí u Milhostova na Chebsku, foto: L. Zoubek Smírčí kříže u kostela v Milhostove na Chebsku, foto: L. Zoubek

